Publikāciju atbalsta
Darīsim pašu
ZIVJU FONDS

Baltijas lašu un taimiņu ceļojums

Kalendārā oktobris, ūdens temperatūra Ventā ir 9–10⁰C, un tas nozīmē, ka Baltijas laši un taimiņi sāk gatavoties nārsta migrācijai.

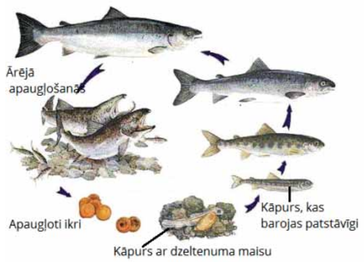

Olga Revina, Pelču zivaudzētavas veterinārārste, Akvakultūras pētniecības un izglītības centra pētniece

Sagaidot paisumu vai jūras vēju, tie dodas augšup pa straumi, lai atrastu nārstam piemērotu vietu, diennaktī pieveicot aptuveni 5 km, lecot pāri šķērsļiem un ūdenskritumiem (Ventas rumbu ieskaitot). Ienākot upē, laši un taimiņi vairs neko neēd, zaudē daudz spēka, tādēļ lielākā daļa pēc nārsta iet bojā, īpaši mātītes. Latvijas pētnieki novērojuši nelielu daļu zivju, kas nārsto otro reizi (5%), pavisam reti – trešo reizi.

Atradušas piemērotu vietu, mātītes sāk veidot ligzdu. Tās nērš tur ikrus, bet tēviņi tos apaugļo, izlaižot pieņus. Zivis ikrus aprok, pārklāj ar oļiem. Tā atkal aizsākas jaunas zivju dzīvības. Visu ziemu ikri, vēsā ūdens apskaloti, guļ upes oļos. Kāpuri no ikriem izšķiļas aprīlī un apmēram mēnesi pavada nārsta līgzdā starp oļiem. Savā pirmajā attīstības stadijā kāpuri pārtiek paši no sava dzeltenuma maisiņa. Tikai maijā, kad palu ūdeņi jau aizplūduši, kāpuri attīstās par laša mazuļiem. Izlien no oļiem un sāk meklēt barību, kas sākumā ir sīki ūdens bezmugurkaulnieki, vēlāk – lielāki kukaiņi, kāpuri, tārpi un vēžveidīgie.

Pirmajā dzīves gadā zivju mazuļi neaizklīst tālu no dzimšanas vietas – tie uzturas nelielā upes teritorijā. Pēc otrās ziemas lašu un taimiņu mazuļiem sākas smoltifikācijas stadija – mainās vielmaiņa, organisms sāk pielāgoties dzīvei sālsūdenī, tiek sasniegts zināms briedums, zivis kļūst sudrabainas un dodas lejup pa upi uz jūru.

Nonākot jūrā, jāpielāgojas jaunajiem apstākļiem. Baltijas lasis migrē jūras iekšējās robežās – tas novērots pie Zviedrijas un Somijas krastiem, bet nepeld ārpus Baltijas jūras. Taimiņš atšķirībā no laša ir piekrastes zivs. Parasti tas uzturas ne vairāk kā 3 km no krasta. Jūrā lašveidīgie barojas galvenokārt ar reņģēm un brētliņām, kā arī citām sīkajām zivīm (stagariem, salakām u.c.), strauji aug un pieņemas svarā.

Pēc diviem līdz pieciem gadiem laši un taimiņi sasniedz dzimumgatavību: mātītēm izveidojas ikri, tēviņiem – pieņi. Zivis meklē dzimtās upes ūdeņus un to tuvumā pulcējas jau no pavasara un vasaras. Atkal cikls sākas no jauna.

Vilgāles ezerā pagaidām lomi mazi

Nomas tiesības uz rūpniecisko zveju Vilgāles ezerā šogad sadalītas starp mednieku klubu *Kurmāle*, Snēpeles uzņēmumu *ROOC* un Uģi Hildebrantu no Rumbas pagasta. Šo jomu reglamentē Ministru kabineta (MK) noteikumi Nr.796 *Noteikumi par rūpnieciskās zvejas limitiem un to izmantošanas kārtību iekšējos ūdeņos*. Vilgāles ezerā zvejas tīklu limits ir 750 m, un nomas tiesības piešķir Kuldīgas novada dome. U.Hildebrantam piešķirts viens 30 m murds uz gadu, uzņēmumam *ROOC* atvēlētas tiesības uz trim gadiem un tīklu limits šim gadam – 370 m. Pārējais tīklu limits nodots mednieku klubam *Kurmāle*.

Vilgāles ezerā zvejas tīklu limits ir 750 metru.

LAI VAR ZVEJOT VIETĒJIE

Kurmāles medniekiem zvejas nomas tiesības Vilgāles ezerā ir vairākus gadus. Šogad līgums ar pašvaldību atjaunots uz trim gadiem.

Kluba vadītājs Uldis Krudze-Skrudze stāsta: „Mūsu mērķis ir izpirkt licences, lai iespēja zvejot ezerā ir vietējiem. Apkārt ir mūsu kluba medību teritorija, un mēs tomēr jūtamies atbildīgi par to, kas ap ezeru un tajā notiek. Lielākā daļa biedru dzīvo blakus, un vietējais paskatīsies, lai nav maluzvejnieku tīklu, lai ir kārtība un krasti netiek piemēsloti.

Lai arī licence domāta rūpnieciskajai zvejai, mūsu nodarbošanās tam īsti neatbilst. Bet citādu formulējumu noteikumi neparedz. Rūpnieciskā zveja tā būtu tad, ja mēs tīklus liktu regulāri, zivis tirgotu un tas būtu ienākumu avots. Mednieku klubs paņem licenci tīklu likšanai, bet tas domāts ir kluba biedru privātajām vajadzībām. Mums ir 36 biedri, bet zvejo tikai pieci seši. Licences pērk klubs, un biedri no mums tās pārpērk. Tīkliem ir marķējums un bojas, lomi jāreģistrē īpašā žurnālā, ir vēl citas formalitātes. Bet vienalga mūsu gadījumā tas ir vaļasprieks un zivis pašu patēriņam, radiem un draugiem.

Nekādu dižo lomu nav, lai gan Vilgāles ezerā, piemēram, ir ļoti labi iedzīvojušies zandarti, kuri tur tika ielaisti valsts zivju pavairošanas programmā. Acīmredzot tiem ir barības bāze – mazās zivtiņas. Ir dzirdēts, ka ezerā tiek ielikti nelegāli tīkli, bet drīzāk zivju trūkst citu iemeslu, piemēram, piesārņojuma dēļ."

IZDEVUMI LIELĀKI NEKĀ IENĀKUMI

SIA *ROOC* pārstāvis Dāvis Purviņš saka – pagaidām cerības uz lieliem lomiem nav attaisnojušās: „Liekam tīklus apmēram reizi vai divas nedēļā. Katru mēnesi Valsts vides dienestam jāraksta atskaite par nozveju. Limita tai nav, bet domāju, ka četru kilogramu smagi zandarti, ko izdevās pagājušajā nedēļā nozvejot, nav uzskatāmi par vērā ņemamu lomu. Domāts bija tā, ka zivis varētu būt neliels ienākumu avots, bet pagaidām izdevumi ir daudz lielāki.

Zveju sākām tikai nesen. Pagaidām ir brekši, līdaciņas un zandarti – ļoti maz. Mums tas ir eksperiments. Līdz tam saistības ar rūpniecisko zveju nav bijis. Līgums ar domi noslēgts uz laiku – tas nozīmē, ka varam šīs tiesības izmantot vai neizmantot. Ir ierobežojumi – sestdienās, svētdienās un oficiālajās brīvdienās ezerā tīklu nedrīkst būt. Mums ir sava laiva, savs tīkls, ko katru reizi vedam līdzi."

Dāvis kā makšķernieks esot aizrautīgs, un lielākais loms ir 10 kg līdaka Sakas upē. Bet rūpnieciskās zvejas lauciņā viņš esot iesācējs.

„ZIVS GARŠU VAR DABŪT"

U.Hildebrantam Vilgāles ezerā atļauts zvejot ar 30 metru murdu: „Drīkstu to turēt ezerā, cik nepieciešams, jo tajā zivs paliek dzīva, tikai netiek ārā. Nav arī aizlieguma to turēt brīvdienās un svētku dienās. Esmu kā privātpersona un zivis ķeru tikai pašpatēriņam. Murdā ir viena, varbūt divas līdakas nedēļā, un zivs garšu var dabūt. Šādi – ar murdu – ķeru pirmo reizi. Tā kā laivas pašam nav, kooperējos ar uzņēmumu *ROOC*, jo arī laivai un zvejas rīkiem jābūt licencētiem. Man licence janvārī būs jākārto no jauna.

Visu, kas saistīts ar nozveju, reglamentē noteikumi. Katrai sugai ir lieguma laiks, ir arī citi ierobežojumi. Tiek reglamentēts tīkla vai murda acu lielums, un tos var iegādāties tad, ja uzrāda licences numuru. Bez tā nedrīkst pārdot. Ir vēl noteikumi par bojām un citi."

Iveta Grīniņa
Kurmāles pagasta pārvaldes arhīva foto

No MK noteikumiem Nr.796 *Noteikumi par rūpnieciskās zvejas limitiem un to izmantošanas kārtību iekšējos ūdeņos.*

- Tiesības uz rūpniecisko zveju Latvijas ūdeņos (ja tāda tur atļauta) juridiskas un fiziskas personas iegūst, pamatojoties uz tiesību nomas līgumu ar valsts vai pašvaldības iestādi un saņemot zvejas atļauju (licenci) vai neslēdzot tiesību nomas līgumu, ja zveja notiek saskaņā ar MK noteikumiem par licencēto rūpniecisko zveju un noteikumiem par zvejas tiesību izmantošanu privātajos ūdeņos.
- Priekšroka saņemt licenci ir tai komercsabiedrībai vai individuālajam komersantam, kas darbojas pašvaldības teritorijā, ir saistīts ar komerciālo zveju, kā arī tam pašvaldības iedzīvotājam, kurš zvejo pašpatēriņam, ja tie visi ievēro noteikumus.
- Valsts vides dienests izsniedz atļauju atbilstoši limitam, kā arī zvejai īpašos nolūkos (zivkopībai, aklimatizācijai, kontrolzvejai, melioratīvajai un citai zvejai) un zinātniskajai izpētei.
- Latvijas kopējā nozveja teritoriālajos un ekonomiskās zonas ūdeņos noteikta Eiropas Savienības tiesību aktos. Nozvejas kvotu sadala zvejai Baltijas jūrā un Rīgas jūras līča piekrastē un zvejai aiz piekrastes ūdeņiem.

Cīnās ar gājputnu tūkstošiem

Zivsaimniecība *Skrunda* arī šoruden izmanto gāzes lielgabalus, lai dīķus pasargātu no negausīgajiem gājputniem. Apkārtējie iedzīvotāji ar šāvienu troksni nav mierā, taču tas ir vienīgais efektīvais līdzeklis, turklāt Ministru kabineta noteikumi prasa, lai zivsaimnieks nodrošinātu kādu aizsardzību, citādi kompensāciju par migrējošo putnu postījumiem nevar saņemt.

„Kormorānu te ir simtiem, tūkstošiem. Gudri putni: iemācījušies zivis sadzīt vienā dīķa malā, un tad viss bars metas virsū."

VISMAZ PUSKILOGRAMS DIENĀ

Skrundas direktors Arnis Zalcmanis stāsta, ka pavasaros un rudeņos gājputni jau gadiem ielenc saimniecības dīķus. Lielos baros te sarodas zivju ērgļi, gārņi, ziemeļu un paugurknābja gulbji, kā arī mazāku putnu sugu pārstāvji. Pēdējā laikā īpaši savairojušies jūras kraukļi jeb kormorāni, un tie ir visnegausīgākie ēdāji. Atšķirībā no citām sugām, kas lielākoties uzturas krastos (gulbjus zivis tik ļoti neinteresē, tie labāk ēd tām paredzēto barību), kormorāni spēj ilgi un dziļi ienirt ūdenī. Puskilograms ir minimums, ko tie katrs dienā noēd.

KORMORĀNI IR GUDRI

„Ielikām ziemas dīķos divus gāzes lielgabalus – vienu Skrundā un otru Rudbāržos, kur zivju visvairāk," teic A.Zalcmanis. „Citādi nav iespējams glābties, jo tagad te kormorānu ir simtiem, tūkstošiem. Gudri putni: iemācījušies zivis sadzīt vienā dīķa malā, un tad viss lielais bars metas virsū. Esam pieteikušies kompensācijām. Valsts vides dienests zaudējumus aprēķina pēc putnu skaita, ņemot vērā, ka viens dienā noēd 500 gramus. Bet zaudējumi ir vēl lielāki. Šogad problēmas ar ūdeni – vasara sausa, līmenis zems, tad nu tie laupītāji te var dzīvot kā uzvarētāji. Iepriekš izmēģinājām visādus atbaidīšanas līdzekļus. Ar tīkliem pasargāt nevaram, jo platība ir ļoti liela. Vecos kombinezonus piepildījām ar sienu un salikām gar malu, bet pie putnu biedēkļiem ātri pierada – pēc kāda laika putni jau uz galvas tiem bija salaidušies. Gāzes lielgabalu šāvienu troksnis nenogalina, bet pagaidām vēl spēj atbaidīt. Iegādājāmies arī licenci 50 putnu medīšanai."

LĪDZ PAVASARIM

Skrundenieki jau pirms kāda laika sākuši dīķus nolaist, zvejot un zivis pārvietot. Tas ir labākais laiks putniem un bīstamākais zivkopībai. Lielgabali ar 10–15 minūšu intervālu darbojas no septiņiem rītā līdz astoņiem vakarā, kad satumst un putni vairs neuzbrūk. Resursu aizsardzība ir sezonāla rīcība, kas beigsies oktobra beigās. Iedzīvotājiem, kuriem trokšņi nepatīk, Skrundas novada pašvaldības policija paskaidrojusi, ka uzņēmums nedara neko pretlikumīgu. Pavasarī gājputni atgriezīsies, iespējams, vēl lielākā skaitā.

Daina Tāfelberga

Kopš 2017. gada arī zivsaimnieki var pieteikties kompensācijai par putnu kaitējumiem.
/Ministru kabineta 2016. gada 7. jūnija noteikumi Nr. 353 *Kārtība, kādā zemes īpašniekiem vai lietotājiem nosakāmi to zaudējumu apmēri, kas saistīti ar īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītajiem būtiskiem postījumiem, un minimālās aizsardzības pasākumu prasības postījumu novēršanai.*/

- Kompensāciju par postījumiem akvakultūrā zemes īpašnieks vai lietotājs var saņemt ne biežāk kā reizi gadā.
- Atlīdzību piešķir, ja:
  - ir samaksāti visi nauda sodi par vides pārkāpumiem, kā arī atlīdzināti dabai nodarītie zaudējumi (ja tādi bijuši);
  - zivju dīķi Lauksaimniecības datu centrā ir reģistrēti kā akvakultūras dzīvnieku novietnes;
  - to dīķu platība, kuros postījumi nodarīti, Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā ir reģistrēta kā zeme zem zivju dīķiem.
- Zemes īpašniekam vai lietotājam jānodrošina vismaz viens no šādiem aizsardzības pasākumiem, lai postījumus akvakultūrai novērstu:
  - akustiskie atbaidītāji (elementi, kas rada skaņu un troksni);
  - vizuālie atbaidītāji (silueti, mulážas, spīdoši elementi);
  - citi pasākumi (repelenti, šķēršļi, tīkli, elektriskie gani), ja tie nav pretrunā ar vides un dabas aizsardzības prasībām.
- Zaudējumus akvakultūrai rada piecas būtiskākās zivēdāju sugas: gārnis (zivju vai lielais baltais), ķīris (lielais vai mazais), jūras krauklis, zivju ērglis, jūras ērglis.
- Eiropa vairākus gadus meklē veidus, kā jūras kraukļu jeb kormorānu radīto kaitējumu mazināt, taču šie putni videi labi pielāgojas.
- Salīdzinājumā ar citām valstīm Latvijā ligzdojošo jūras kraukļu nav daudz – galvenie laupītāji ir ceļotāji, kas migrācijas laikā lielos baros siro pa mūsu dīķiem.
- Neatkarīgi no tā, vai zivju dīķi atrodas teritorijā *Natura 2000* vai citur, kormorānu šaušanai vajag atļauju nemedījamo sugu ieguvei. To var saņemt Dabas aizsardzības pārvaldē.

MAKŠĶERNIEKU STĀSTS

Teniss ar pīli

Kuldīdznieks Arnis Hercs ir daudz pieredzējis makšķernieks, jo, kā pats smejas, dzimis ar makšķeri rokā. Tiklīdz iemācījies staigāt, tā uz copi prom.

„Ģimenē neviens nemakšķerēja," viņš stāsta. „Gāju uz upi ar draugiem, paši mācījāmies kaut ko izvilkt. Ar laiku apguvām zināšanas. Laiks un pacietība ir galvenais, kas vajadzīgs. Nevar aiziet, iemest un tad, ja piecās minūtēs nekas nav pieķēries, iet mājās."

PĒC KARPĀM – UZ VENTU

Pa gadiem A.Hercam sakrājušies dažādi piedzīvojumi. Viņš uzskata, ka makšķerēt nebūt nav garlaicīgi, kā nezin kāpēc domā tie, kuri no copes neko nesaprot.

Reiz Arnis gājis uz karpām Ventā – savulaik šī suga bijusi ļoti izplatīta arī savvaļā. Un brangas zivis – svarā vismaz virs pieciem kilogramiem, ne tādas, kā no dīķiem uz tirgu ved. Arņa kontā ir 10 kg smaga. Copes portālos internetā lasāms, ka karpas Ventā vēl ir, tikai jāzina īstās vietas. Tāpēc makšķernieks savējo neatklāj, lai tur nesaskrietu tie ar harpūnām. Galvenokārt zemūdens mednieki esot vainojami pie tā, ka karpu copes vietas sabojātas un populācija būtiski mazinājusies. Tagad tās pārsvarā ķer dīķos, kur tās tiek speciāli audzētas makšķernieku priekam.

PĒC CEPEŠA NEPELDĒJA

Karpa esot zivs, kas ķeras uz visu ko, pat uz marinētiem šampinjoniem, zaļajiem zirnīšiem vai viesībās pāri palikušā rasola. Sacensībās, protams, veiksme lielāka, ja zini īsto bedri, kur tā zivs dzīvojas, ir smalkākas copes *uzpariktes* un īpaša ēsma piebarošanai, piemēram, boilas ar garnelēm un citiem kārumiem.

Arnis viendien sēdējis Ventas krastā un virpinājis vienkāršas mīklas bumbiņas. „Uzlieku uz āķa, atvēzējos

un metu," stāsta makšķernieks. „Kā metu, tā niedrēs parādās pīle. Ierauga mani un briesmīgi pārbīstas. Viss notiek zibenīgi, jo manis mestā mīklas *tenisa bumbiņa* auklas galā jau lido uz pīles pusi un trāpa tai taisni pa galvu. Nabadzīte mudīgi otrā krastā krūmos iekšā un šausmīgi spirinās. Nezinu, kā viņai tas pārdzīvojums beidzās – nepeldēju upei pāri skatīties. Pīles cepetis neiznāca, bet es jau tik uz karpām gāju."

Daina Tāfelberga
Ineses Slūkas zīmējums